

KAZUISTIKA / PRÍKLAD DOBREJ PRAXE

JOZEF IHNACÍK

Kazuistika sa zaoberá aplikáciou poradenského procesu u 16-ročného chlapca, adoptovaného, v kontinuite rokov a zmeny v rámci životných vývinových úloh, cez problémy s učením, správaním, s postupným vyústením do procesu voľby povolania, a zároveň aj nasmerovaním jeho adekvátnej životnej cesty.

Od nápravy poruchy učenia a správania, hľadania osobnej identity až k voľbe povolania

1. Charakteristika klienta a jeho východiskovej situácie

Klient je t. č. 16ročný, prišiel k nám pred tromi rokmi na žiadosť rodičov ohľadne ťažkostí v učení. Klient bol ako dieťa v prvom roku života adoptovaný rodičmi so stredoškolským vzdelaním zameraným na zamestnania v oblasti pomáhajúcich profesií.

2. Popis a analýza prípadu

Pri príchode do našej inštitúcie rodičia veľmi silne prežívajú neúspešnosť dieťaťa v škole s obrovskou silnou rodinnou motiváciou pre zvýšenie danej školskej úspešnosti. Popri informáciách o neúspešnosti zvládania školských predmetov sa objavujú aj parciálne ťažkosti v správaní dieťaťa, tak doma ako aj v škole. Výraznejšie v popredí je neochota učiť sa, neschopnosť pochopiť učivo, neochota opakovať učivo, nachádzanie demotivačných prvkov v škole a hľadanie únikových ciest pri domácej príprave na vyučovanie. Namiesto učenia hľadanie relatívne prosociálnych situácií v danom prostredí, ktoré rodičia pri svojej zaneprázdnenosti akceptujú, i keď nepoznajú ich pravý význam ako dôsledok úniku od domácich a školských povinností.

Na základe zistenia dôkladnej anamnézy a interview s rodičmi, kde pri poskytovaní informácií a zážitkov, dominantnou bola matka, sme žiaka vyšetrili psychologickými metódami zameranými na diagnostiku schopností vo verbálnej a neverbálnej oblasti na diagnostiku osobnosti a niektorých parciálnych vzťahovo-motivačných faktorov, ale aj na typické charakteristiky potrebné pre zvládnutie a nápravu výchovných postupov v rodine aj v škole.

Na základe aplikovaných psychologických metód sme zistili, že mentálna výkonnosť menovaného bola v tom čase v pásme priemeru, intelligenčnú úroveň výrazne ovplyvňovala aktuálna situačná nesústredenosť (nemotivovanosť) pri riešení úloh.

Verbálne schopnosti klienta boli v tom čase v hornom pásme priemeru.

Z hľadiska mentálnej kapacity nižšie výkony podáva v oblasti praktického a sociálneho porozumenia, kde klient dosiahol pásmo nižšieho priemeru. Nadpriemerné výkony dosahuje v úlohách odrážajúcich jeho slovnú zásobu. Abstraktno-vizuálne schopnosti sú aktuálne na hornej hranici priemeru. Nadpriemerné výkony dosahuje v schopnosti vizuálnej analýzy a syntézy. V úlohách vyžadujúcich schopnosti neverbálneho usudzovania a vyvodzovania vzťahov medzi vizuálnymi podnetmi a v oblasti matematického myslenia dosahuje nižší výkon, čo môže súvisieť s neporozumením riešenia úlohy a zníženou schopnosťou nachádzania vzťahov medzi kvantitatívnymi symbolmi.

Priemerná je schopnosť vizuálnej diferenciacie.

Pamäťové schopnosti sú priemerné a aj mnestická kapacita, teda konkrétna bezprostredná pamäť, je v pásme priemeru. Pozornosť, jej selektivita a distribúcia výrazne osciluje, čo môže spôsobovať relatívne nižšie výkony.

Osobnosť klienta sa javí ako extrovetovaná, v mnohých situáciách neistá, s pomerne vysokou emočnou tenziou pri riešení školských situácií a pri nadmernom moralizovaní zo strany rodiny a školy. Vo vzťahoch opatrný, ale komunikatívny, pozitívne ladený, emocionálne nevyvážený, čo súvisí s jeho nízkou sebadôverou, najmä v prostredí školskej triedy. Výrazná je jeho motivácia z prostredia rodiny, nie jeho vnútorná, a tým spätná väzba výrazne zoslabuje jeho výkon a celkovú socializáciu.

V jednotlivých situáciách prejavuje pochybovačnosť (očakávanie zlyhania), čo negatívne ovplyvňuje výkon a školské výsledky.

3. Priebeh poradenského procesu

So žiakom a jeho rodičmi bolo vedené poradenstvo ohľadom prípravy na vyučovanie, ale aj so zrealizovaním jeho učebných výsledkov s jeho mentálnou kapacitou. Poradenské informácie prostredníctvom záveru z psychologického vyšetrenia a osobnej konzultácie boli prenesené psychológom do organizmu školy (výchovnému poradcovi a triednemu učiteľovi). V oblasti nápravy vo vzdelávaní bolo vedené poradenstvo za prítomnosti oboch rodičov, hlavne v súvislosti s aktuálnou aj perspektívnou morálkou, ktorá sa často odráža do skrytých, aj otvorených konfliktov, nielen v rodine, ale aj v škole. Klienta sme poradensky viedli pri riešení konfliktov, i keď pri jeho výbušnej povahe s prídružením neurotizujúcich faktorov z hľadiska jeho situačného prežívania k jeho rovesníkom, spolužiakom a učiteľom v škole, ale aj v odlišnosti názorov otca a matky, to bol dosť problematický proces v poradenstve. Poradenské a psychoterapeutické sedenia boli vedené v intenciách adlerovskej psychoterapeutickej školy v súvislosti s riešením, učením a prehodnocovaním raných spomienok cez zážitkový svet dieťaťa pri zhodnocovaní do nových vzťahových individuálnych aj spoločenských rámcov.

Poradenský proces trval dva roky na základe relatívne častých návštev raz za mesiac, niekedy aj viac, sa vytvoril pozitívny vzťah medzi poradcom a klientom, ktorý vyústil do riešenia životných vývinových úloh a v súvislosti s jeho vekom aj do riešenia jeho perspektívnej voľby študijnej dráhy.

Životné vývinové úlohy daného klienta a ich osvojenie bolo predpokladom práve v období pubescencie a začínajúcej adolescencie, že ich bude akceptovať, hodnotiť a že sa v nich nájde a zaradi. Postupná zmena z hľadiska hodnôt, morálky, motivácie, ale aj osvojenia a identifikovania sa s príslušnými vývinovými úlohami v čase pubescencie a začínajúcej adolescencie u daného klienta, ako keby naberala neadekvátne uspokojovanie

sociálnych a osobných potrieb a ako keby neupevňoval, ale strácal vlastnú istotu, sebavedomie, rolu v sociálnom prostredí, i pripravenosť na budúcnosť a nároky ďalších etáp životnej cesty. V poradenskom procese sme sa preto zamerali na poruchy v tejto životnej ceste u klienta, minulé a prítomné medzery, neúspechy a zlyhania v ich osvojovaní (napr. vzťah k učeniu, neochota pracovať na sebe, detinskosť, strácania ideálov a reality života). Zistili sme, že pri plnení spôsobilosti u klienta objektívne a subjektívne ťažkosti, konflikty, zníženia poruchy sebavedomia aj vzhľadom na prípravu na budúce úlohy a role. Vývinové úlohy, ktoré sa u klienta nerealizovali alebo nezosúladi v náležitom čase a fáze vývinu (neskorá informácia o tom, že je adoptovaný a z toho vyplývajúce reakcie vo vzťahu k rodičom), oslabovali a labilizovali vývin, a samozrejme, utváranie a rozvoj dobre sa integrovanej osobnosti nášho klienta. Zistili sme, že zapríčiňovali čiastočné alebo úplne zlyhania (neinformovanosť zo strany rodičov pri bežných životných situáciách aj pri ich riešení), disharmónie a diskrepancie pri príprave, osvojovaní a plnení ďalších úloh, ktoré ešte len prídu (výrazná karencia pri životnej ceste samotných rodičov).

Na základe týchto našich zistení, sme žiaka motivovali aj prostredníctvom diagnostiky a poradenstva jeho perspektívnej voľby študijnej dráhy. Diagnostikou sme zistili, že zrelé správanie a spokojnosť v jednej oblasti vývinových úloh a rol (eventuálnych zmien z negatívneho správania) pozitívne koreluje so správaním a spokojnosťou v inej oblasti (napr. ich prenos zo školy domov, a opačne).

Poradenský proces s klientom v kariérnom poradenstve sme vykonávali na týchto úrovniach: *na prvostupňovej úrovni*, kde z hľadiska zložitosti jeho životnej cesty sme sa venovali procesu sebaopoznania klienta, s jeho prednosťami a limitmi. Išlo nám o to, aby získal presvedčenie, že jeho potencionálne štúdium smerom k technickým povolaniam je vhodné aj z hľadiska intelektových aj povahových vlastností, ktoré sú v popredí v prejavoch jeho osobnosti. *Na druhostupňovej úrovni* sme u klienta realizovali poradenstvo, ktoré ho obohacovalo aj o prácu osobnostných potencialít s dostupnými možnosťami vzdelávania úzkospojenými s informačným systémom aktualizovaným na rôznej úrovni stredných škôl, ale aj vychádzajúc z poradenského informačného systému. V tejto fáze klient nadobúdal výraznú motivačnú zložku, kde prichádzal na sedenia s novými detailizujúcimi až prekvapujúcimi informáciami z hľadiska hĺbky ich poznania, o daných technických povolaniach a ich vyššespecifikovaní v oblasti jeho vlastného záujmu. Na základe toho sme mohli prejsť do *treťostupňovej úrovne*, podľa nás najkvalitnejšej, pretože klient už bol zmotivovaný na kariérne poradenstvo a hľadanie profesionálnej životnej cesty, ktorej predchádza fáza určitého zdiagnotikovania. Pracovali sme v procese rozhovoru nielen s explicitnými (uvedomenými) zložkami profesijného smerovania, ale aj s implicitnými (neuveďomenými) zložkami profesijného smerovania. Uplatňovali sme pri tom aj samoobslužný spôsob poradenstva formou IT (informačných technológií), ktorým sme prechádzali cez záujmové profesijné otázky a dostali sme sa k vyčleneniu nutných krokov v poradenstve, kde bolo potrebné pre klienta vychádzať z intelektových limitov (zmeranej inteligencie) prehodnotením a vyššespecifikovaním osobnostných kvalít špecifických pre technické profesie (zmerali sme a stanovili osobnostný profil a čiastočne aj využili profesiogramy, predtým vypracované na vyčlenenie relatívne najvhodnejších profesií). Cez odborné poradenské skúsenosti a už vypracované poradenské kritéria sme sa snažili optimálne priradiť školu, a v našom prípade sa podarilo aj odbor, konkrétne elektrotechnický so zameraním na špecifické smery v oblasti informatiky.

4. Nadväznosť na ďalšie typy služieb

Pri riešení poradenstva klienta sme hlavne v oblasti porúch správania spolupracovali s ÚPSVaR. Pri riešení porúch učenia sme využívali odborné rady špeciálneho pedagóga CPPPaP. Pre realizácii doporučení v oblasti učenia, správania a voľby povolania sme úzko spolupracovali s výchovných poradcom a triednou učiteľkou v škole.

5. Diskusia k prípadu

Tento klient nebol primárne ako klient kariérneho poradenstva, avšak dlhodobé riešenie prípadu, jeho autenticnosť adoptovaného dieťaťa a relatívne nízka schopnosť adoptívnych rodičov na jeho prirodzenom začleňovaní do širšieho spoločenského prostredia pri riešení životných vývinových úloh nám postupne ukazovala aj cestu jeho postupnej zmeny a odhalenia novej motivácie s jeho rozvíjajúcimi sa záujmami, dokonca až záľubu v elektrotechnike, kde našiel nový životný motivačný priestor.

Klient ostáva v našej starostlivosti, nakoľko sme zariadenie od predškolského veku až do ukončenia adolescentného veku.

Z našich skúseností môžeme uviesť, že určitému percentu detí a mládeže postačuje k pevnosti svojich rozhodnutí už absolvovanie prvého kroku, t. j. procesu sebazpoznania s jeho prednosťami a limitmi, či už na úrovni základnej, či strednej školy. Kvalitnejšou psychologickou poradenskou prácou a zdokonaľovaním informačnej technológie v nadväznosti na ňu, citlivosťou na aspirácie klienta, na spokojnosť klientov, na potreby, ktoré majú rodičia a žiaci, na ich motívy, či už explicitné, ale hlavne implicitné, ktoré často nie sú racionálne, ale aj na dynamiku rozvoja škôl, ktorá predurčuje na jednej strane stabilitu voľby štúdia, alebo anticipuje nutnosť zmien, či už v samotných školách, ale aj profesiách v budúcnosti.

Myslíme si, že úlohou kariérneho poradenstva nie je nájsť šablónu vhodnej profesie, ale ani opačne, konečné sprostredkovanie sebazpoznania, podporenia zamerania, či jednoducho prednosti klienta, ale hľadanie spôsobov, ako sám klient dokáže spracovávať životné cesty a vlastné stratégie voľby štúdia a profesie. V poradenskom procese predpokladáme, že poradca má byť v priebehu sprevádzania klienta schopný integrovať jeho potenciality s možnosťami, ktoré mu aktuálny systém spoločnosti ponúka, v spektre možnosti vzdelávania aj možnosti na trhu práce.

Cieľom psychologického poradenstva pri voľbe povolania je sýtenie schopnosti formovať klientove životné stratégie. Psychológ v poradenskej inštitúcii v školstve pracuje síce s identifikovaním intelektových a osobnostných predpokladov (ako určité limity). Dôraz jeho pomoci spočíva v zorientovaní klienta podľa jeho potrieb, v učení klienta posúdiť seba, adaptovať sa na zmeny, poznať cestu k pravej informovanosti, využívať možnosti okolia k svojmu rozvoju, schopnosť určiť hlavné stratégie so zodpovednosťou a samostatnosťou sa rozhodovať, odmeňovať sa úspechom, vedieť konštruktívne prispôbiť k vlastným skúsenostiam, neúspechu, preukázať svoje schopnosti – v sociálno-psychologickej oblasti. A prečo? Pretože klasický výber povolania sa pretransformováva do profesijného smerovania. Mení sa váha intelligenčných výsledkov vo vzťahu k predikcii úspechu profesijnej cesty mladého človeka a v stanovení rizík.

Psychológ prechádza vo svojom profesionálnom vývine prehodnocovaním významu IQ (preceňovaním, ale aj spochybňovaním) a preceňovaním alebo nedoceňovaním motivačných hodnôt (tendencia potvrdzovať voľbu klienta). Poradenská hodnota meraného ktoréhokoľvek atribútu (IQ, osobnosť, motivácia, záujmy) je v prognóze kariérovej

úspešnosti popisná, nie absolútne daná. Tieto atribúty spoluvytvárajú obraz potencialít, disponibilít, ktoré poradcovi predikujú krok k úspešnosti alebo aj ťažkosti pri postupe potencionálnej voľby kariéry klienta. Veľmi dôležité sú hodnotové introjekty, ktoré si jedinec utvára na základe sociálneho kontextu, napr. ochota študovať, ochota poznávať, schopnosť vedieť. Veľmi dôležité pre poradcu sú konštrukty z vlastných explorácií klienta, ale aj poradcu o svete a sebe, ako je kauzalita, vnímanie času, zážitok vlastných hraníc, ako určité konštanty vo vnútri ega. Veľmi dôležitým je aj uplatňovanie a rozpoznanie rozdielu medzi light-motívom a dielčimi cieľmi.

Myslenie je vždy v službe určitých emócií (IQ), a preto rozhodovanie nie je čistá kalkulácia. Samotný vôľový proces predpokladá určitú rozvahu a je spojený s kogníciou (poznávaním) s rozumovými úvahami a s emočnou reflexiou. V neustálej interakcii v priebehu poradenského rozhodovania sú intrapsychické a interpersonálne procesy. Klient, keď prichádza k psychológovi – poradcovi s problematikou ujasnenosti voľby povolania, nemusí ísť o nerozhodnosť, ale má vo svojom prežívaní, uspokojovaní potrieb a cieľov pravdepodobnú nejasnosť až zmätok. Psychológ citlivo empaticky sprevádza klienta po motívoch a spolu s ním prehodnocuje motívy. Môžu sa prejavovať neisto, a je na poradcovi, dovoliť si v bezpečí poradenského procesu ich modelovo rozvinúť, aby sa dali konkrétnejšie spoluzadefinovať s klientom a nabráť kvalitatívne novú motiváciu a realizáciu s optimálnym využitím individuálneho potenciálu klienta.

PhDr. Jozef Ihnacik, Ph.D., Centrum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie, Košice, e-mail: ihnacikphdr@centrum.sk